

HELÂL VE HARAM RIZIKLAR*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Tefsir sohbetimi dinleyen kardeşlerim!.. Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerim'in şefaatine, Peygamber Efendimiz'in şefaatine cümlemizi erdirsin...

Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 172. ayet-i kerimesi.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

(البقرة: ١٧٢)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû külû min tayyibâti mâ razaknâküm ve'sşkürû li'llâhi in küntüm iyyâhu ta'büdûn.*) (Bakara, 2/172) Bunu anlatmak istiyorum. Bir de onun devamı olan 173. ayet-i kerime:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ
وَمَا أَهْلَ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَآغٍ وَلَا
عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

(البقرة: ١٧٣)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(*Innemâ harrame aleykümü'l-meytete ve'd-deme ve lahme'l- hinzîri ve mâ ühille bihî li-gayri'llâh, femeni'dturra gayra bâğîn ve lâ àdin felâ isme aleyh, inna'llâhe gafûrun rahîm.*) (Bakara, 2/173)

a. Tayyib Olan Rızıklardan Yeyin!

Allah-u Teâlâ Hazretleri bu ayet-i kerimelerde buyuruyor ki: (*Yâ eyyühe'llezîne âmenû*) *Ellezîne*, o kimseler ki demek.

Ellezîne âmenû; o kimseler ki iman ettiler demek. “Ey o iman eden kimseler, ey mü'minler, ey iman edenler!” diye tercüme edebiliriz.

(*Külû*) “Yeyiniz!” *Kef*'le *kül*; ye demekti, öyle açıklamıştık. *Kaf*'la *kul*; söyle, de mânâsına geliyordu. Birisi *kâle*'den, birisi *ekele*'den geliyor. Bazı şeyler Türkçe'de anlaşılmıyor. Çünkü *kaf* ve *kef* Arapça'da ayrı harfler, bunların Türkçe karşılığı bir k harfi; *kaf* mı, *kef* mi; yâni kalın mı, ince mi belli olmuyor. Burada ince *kef* ile, (*Külû*) “Yeyiniz ey mü'minler!” buyruluyor.

(*Min tayyibâti mâ razaknâküm*) “Ben Azimü'ş-şan'ın sizlere rızık olarak ihsân ettiği yiyeceklerin iyi olanlarını yeyiniz! (*Ve'sşkürû li'llâhi*) Ve bu nimetleri dolayısıyla, Allah'a şükrediniz! (*In küntüm iyyâhu ta'budûn.*) Eğer ki, ona gerçekten ibadet ediyorsanız...” Yâni, “Ona ibadet eden kimselerseniz, ona böyle şükredin!” (Bakara, 2/172)

Daha önceki ayet-i kerimede, “Allah’ın emri, teklîf-i ilâhiyye, imanın kabulü kendilerine geldiği halde, peygamber geldiği halde, ‘Gelin İslâm’a!’ denildiği halde kabul etmeyenlerin durumu, çobanın kendisine bağırmasına rağmen ne dediğini anlamayan, sözün teferruatını bilmeyen, sadece ses duyan hayvanlar gibidir. Onlar sağırlardır, dilsizlerdir, körlerdir ve akletmezler, akletmiyorlar, akletmeyecek durumdadırlar.” denilmişti. Burada da, “Ey iman edenler!” deniliyor. Yâni bir bağlantı var. “Siz o akli olmayan, sağır, kör hayvanlar gibi olmayın! Mü’minler olarak ey iman edenler, Allah’ın sizi rızıklandığı nimetlerin helâllerinden yeyiniz ve Allah’a şükrediniz! Eğer gerçekten ona ibadet ediyorsanız...” buyrulmuş oluyor.

Şimdi buradaki (*külû*), “Yeyiniz! Yemeniz serbest...” mânâsıdır. “Mutlaka yiyeceksiniz!” mânâsına olsa, o zaman yenmediği takdirde, emir tutulmadığı için ceza gerekir. O bakımdan bu, yiyebilirsiniz demek. Ama bazen de yemek mecburiyetinde olur. Yemediği takdirde kendisinin sağlığını koruması, hayatını idâme ettirmesi mümkün olmazsa, o zaman yemesi mecburî olur.

Bazen de *mendub* olur; güzel, sünnete uygun bir davranış olur. Meselâ, karnı tok ama misafir geldi, onunla beraber oturup yiyor. Bazen de yemek serbesttir; biz buna *ibâha* diyoruz, *mubah* diyoruz. Yemek yemek canlının bir hakkıdır, hayatını devam ettirmek için yiyecek tabii. Yemek yemek hakkıdır, şükretmek vazifedir, vecibedir, farzdır.

Biz mü'minler Allah'ın nimetlerini yiyeceğiz ama, (*tayyibâti mâ razaknâküm*) “Benim size rızık olarak verdiklerimin tayyib olanlarından, iyi olanlarından yeyin!” buyruluyor. Yâni yiyecek olarak çeşitli şeyler var ama, bunların tayyib olanlarından yeyin, helâl olanlarından yeyin! Haramsa, o zaman bu tayyib olmuyor. Ekmek temiz, fırından çıkmış, tertemiz ama, kazanma şekli haram olursa tayyib olmuyor. Hem maddeten, hem mânen güzel olması gerekiyor.

Meselâ, kuşların pençeli, gagalı, parçalayıcı olanlarını yemek şeriatımızda yok. Onu da Allah yaratmış, onu da yiyenler olabilir ama, biz yemiyoruz; imanımızdan dolayı, Allah'ın emrine uymak istediğimiz için... Demek ki, rızık olarak verdiklerinin maddeden ve mânen temiz ve helâl olanlarını yiyeceğiz; haram olanlarından sakınacağız.

Cenâb-ı Hak habîs şeyleri, pis şeyleri helâl kılmamış, temiz şeyleri helâl kılmıştır. Yasaklaması, yemeyin demesi de, iyi olmadığına bir belgedir. İncelesin bilim adamları, türlü türlü zararlarını görürler.

Nitekim, ben Almanya'ya gitmiştim seneler önce, kardeşlerimizin birinin evinde misafirdim. Televizyondaki bir konuşmacı, domuz etinin zararları üzerine konuştu. Alman televizyonu, bir haftadır domuz etinin zararları üzerine konuşma yayınlıyormuş. Müslüman olarak değil de, Alman olarak domuz etinin zararlarını anlata anlata, bir hafta konuşmayı sürdürmüştü.

Cenâb-ı Hak kötülüğü emretmez, kötü şeyi yapmayı buyurmaz. Buyursaydı, bir şey diyemezdik. Çünkü biz kuluz, o alemlerin Rabbidir; itaat edecektik. Yani taş yeyin dese, taş yiyecektik; ağaç yeyin dese, ağaç yiyecektik ama, iyi şeyleri emretmiştir.

Kötü şeyleri de yasaklamıştır. Yasakladığı şeylerin hepsi mutlaka kötüdür, görüyoruz. İşte içki... Evet başkaları içiyor ama, kötü olduğunu onlar da söylüyorlar. İşte bira... Alkolü azmış da, bilmem neymiş de, bir sürü bahane... Ama hiç unutmuyorum, Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nden bir general profesör, biranın zararları üzerine bir konuşma yapmıştı senelerce önce. Ne kadar zararlı olduğunu anlatmıştı.

Demek ki basındaki, “Hoştur, iyidir, zararsızdır.” demeler boş laftan ibarettir. Çünkü askeriyenin durumu mâlûm, askerî akademinin durumu mâlûm; o mevkîdeki bir insanın bunu, sırf bilimsel olarak söylediği bir gerçek. Biranın içilmesi uygun değil.

“—E peki gazetelerde, radyolarda, televizyonlarda, mecmualarda reklamlar var...”

O reklam işi başka. Ticaret, kazanç işi ayrı bir iş... O ilimden başka türlü olabiliyor. Ama Amerika'da meselâ, sigaranın reklamı yasak. Neden?.. Zararlı olduğu için. Ve üzerine yazı yazmayı mecbur kılmışlar. “Bu sigara, bu mâmül, bu içtiğiniz şey sağlığınıza zararlıdır!” diye yazıyor üstünde. Yâni, yazmayı mecburi kılmışlar. Güzel!..

Hoş olan şeyi, her nerede olursa olsun alkışlarız. Bizim doğruyu kabul etmemiz, sınırlarla sınırlı değildir. Güzel her yerde güzeldir, çirkin her yerde çirkindir. Eğri otursak da, doğru konuşmak lâzım!..

Cenâb-ı Hakk'ın emirleri güzeldir. Emrettikleri temizdir. Yasakladıkları kötüdür, zararlıdır, onun için yasaklamıştır. Kural budur. Çünkü, İslâm insanın ruhunu, bedenini, neslini, malını, kalbini, imanını korumak için gelmiştir. Koruyucudur müslüman, koruma vazifesiyle gelmiştir. Doktor gibidir, müşfik bir tabip gibidir. Elbette zararlı olan şeyleri söyleyecek.

b. Allah Tayyibdir, Tayyib Olanı Kabul Eder

Bu arada sohbetimiz Peygamber Efendimiz'in mübarek sözleriyle kıymetlensin, o mücevherlerle kıymeti artsın diye, Ebû Hüreyre RA'dan bir hadis-i şerif okumak istiyorum. Peygamber Efendimiz SAS buyurmuş ki:¹

---

¹ Müslim, *Sahîh*, c.II, s.703, *Zekât* 12/19, no:1015; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.220, *Tefsir*, no:2989; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.328, no:8330; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.389, no:2717; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.V, s.19, no:8839; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.49, no:5738; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.346, no:6187; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.296, no:2009; İshak ibn-i Râhavyeh, *Müsned*, c.I, s.241, no:199; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Vera'*, c.I, s.83, no:115; Abdullah ibn-i Mübarek, *Zühd*, c.I, s.154, no:456; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.131, no:247; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.275, no:8170; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.81, no:3236; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.X, s.453, no:10019.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا
وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ
فَقَالَ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ
وَقَالَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنِ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

(م. ت. حم. عن أبي هريرة)

(*Eyyühe'n-nâs! İnnâ'llâhe tayyibün*) “Allah-u Teâlâ Hazretleri hiç şüphe yok ki, kendisi bizzat tayyibdir; yâni iyidir, hoştur, güzeldir. (*Lâ yakbelü illâ tayyibâ*) Ancak kullarının da tayyib olan, yâni iyi, hoş, güzel olan sadakalarını, hayırlarını işlerini kabul eder.”

Başka bir hadis-i şerif de vardır:²

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

(م. حم. حب. ك. هب. عن عبد الله بن مسعود)

RE. 87/11 (*İnnâ'llâhe cemîlün, yuhibbü'l-cemâl*) “Hiç şüphe yoktur ki, Allah-u Teâlâ Hazretleri güzeldir, güzelliği sever.” diye. Bu da onun gibi bir ifade, birbirini hatırlatıyor.

Demek ki, Allah-u Teâlâ Hazretleri, yapılan iyiliklerin, verilen sadakaların kabulünü de, şart olarak tayyib olmasına bağlıyor. İnsan haramdan kazanç sağlasa da, bu tarafta zekât verse, sadaka verse, fakire yardım etse; kıymeti olur mu?.. Olmaz! Neden?.. İşte bu sebepten: (*Lâ yakbelu ille't-tayyib*) “Allah ancak tayyib olanı kabul eder.”

Adam haramdan kazanmasın, helâlden kazansın, bir zeytin ikram etsin. Öyle haramdan, başkasını ağlatıp, üzüp, zulmedip, öldürüp parayı kazandıktan sonra; beri tarafta kendisini affettirmek için cami yaptırmak olmaz! Kimi kandırıyor? Kimseyi kandıramaz.

---

² Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, *İman* 1/39, no:91; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.201, no:7365; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.367; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.39, no:85; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:70, Abdullah ibn-i Amr RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.203, no:7822, Ebû Ümâme RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.78, no:6906, Câbir RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.320, no:1055; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.163, no:6201; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.143, no:1067; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan. Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.299, no:2322; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.330, no:2420; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.528, no:7748, 7763, 7769; c.VI, s.642, no:17188- 17190; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.VIII, s.12, no:6775-6781.

Çünkü o paraların içinde gözyaşları var, kanlar var, zulümler var. Ondan sonra ihtiyarlayınca, ölüm korkusu paçasını tutuşturduğu zaman, cami yaptırınca kurtulacağını sanar. Kurtulamaz! Çünkü Allah tayyibi kabul eder, tayyib olmayanı kabul etmez. Yani iyi, hoş, güzel olanı kabul eder. Hoş, güzel, iyi olmayan kazançla yapılmış hayırları da, kabul etmez.

(*Ve inna'llàhe emera'l-mü'minîne bimâ emera bihi'l-mürselîn*) “Ve Allah-u Teâlâ Hazretleri mü'min kullarına, sevgili peygamberlerine emrettiği şeyleri emretmiştir. (*Ve kâle*) Buyurmuştur ki:” diyor Efendimiz:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا
صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

(المؤمنون: ٥١)

(*Yâ eyyühe'r-rusülü külû mine't-tayyibâti va'melû sâlihà*) “Ey peygamberler, ey rasuller, tayyib olan şeylerden yeyin ve sâlih ameller işleyin, güzel işler işleyin! (*Innâ bimâ ta'melûne alîm.*) Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim.” (Mü'minûn, 23/51) (*Ve kâle*) “Mü'minlere de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنِ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

(البقرة: ١٧٢)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû külû min tayyibâti mâ razaknaküm*) ‘Size rızık olarak verdiklerimizin, tayyib olanlarından, iyi olanlardan yeyin!’ dedi. (Bakara, 2/172) Peygamberlere tavsiye ettiği gibi, mü’minlere de tayyib şeyler yemeyi tavsiye etti. Yâni temiz, hoş, helâl olan şeyleri tavsiye etti.”

ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ

يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ

حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ

وَعُذِّي بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

(م.ت.حم. عن أبي هريرة)

(*Sümme zekera'r-racüle yutîlu's-sefer*) Hadis-i şerifte bu nasihatten sonra, yani helâl yemekten, güzel yemekten bahsettikten sonra; güzel, hoş, tayyib gıda kazanç veya paranın gereğini tavsiye ettikten sonra; Efendimiz uzun bir yolculuk yapmış, bir adamın durumundan bahsetti:

“Falanca adam uzun seferler yapmış, (*eş'asü ağberu*) seyahatten saçı başı darmadağın olmuş, toza toprağa bulanmış... (*Yemüddü yedehû ile's-semâi*) Elini havaya kaldırır, hararetli hararetli, ‘Yâ Rabbi, yâ Rabbi!’ der. (*Ve mat'amühû harâmün*) Yemesi haramdır. (*Ve meşrabühû harâmün*) İçmesi haramdır.

(*Ve melbesühû harâmün*) Ve üstündeki giyecekler haramdır. (*Ve guzziye bi'l-harâm*) Haramla gıdalanmıştır. (*Feennâ yüstecâbü li-zâlike*) Bu adamın duasını Cenâb-ı Hak nasıl kabul edecek? Kabul eder mi?.. Kabul etmez!” mânâsına bir hadis-i şerif.

Sanki, (*yutîlu's-sefer*) sözünden anlaşılıyor ki, bir adam meselâ, hacca gelse... Uzun seferler, zahmetler sonunda Mekke-i Mükerreme'ye geliyor, hac yapıyor. Elini kaldırıyor, Arafat'ta, Müzdelife'de dualar ediyor. Ama her şeyi haram... Onu kabul etmez demek yâni. Sanki hacca, hac seferine işaret ediyor ama, hac seferi olmasa dahi yediği, içtiği, giydiği haram olunca, gıdası haram olunca, duasının kabul olmadığını birçok hadis-i şeriften anladığımız gibi, bu hadis-i şeriften de anlıyoruz.

Buradaki *mat'am*, *meşreb* ve *melbes* masdar-ı mîmi, yâni başına mim gelmiş masdar mânâsına kullanılan kelimelerdir. Niye bu ikazı yapıyorum? Çünkü bu aynı kelimeler üç mânâyâ gelir: Bu masdar-ı mîmi de olabilir, ism-i mekân da olur, ism-i zaman da olur.

Mat'am ism-i mekân olursa, lokanta demek olur, taam yeme yeri mânâsına olur. *Meşreb* ne demek olur? Çeşme demek olur, su içme yeri demek olur. Bizim orada insanın tarzı, içiş tarzı gibi hareketi, duruşu, akışı, içişindeki tarz; ona da *meşreb* deniliyor. Mezheb gibi. *Melbes* de elbise yeri demek olabilir. Bu hadis-i şerifte öyle değil, hepsi masdar-ı mîmi.

Adamın, “Yâ Rabbi!.. Yâ Rabbi!..” demesinin kıymeti yok; çünkü yemesi haramdandır, içmesi haramdandır, giymesi haramdandır. Haramla gıdalanmıştır, Allah onun duasını nasıl kabul etsin?.. Yâni, kabul etmez mânâsına.

Demek ki bu ayet-i kerimeden, son derece mühim bir hususu iyice kaydedeceğiz, zihnimize yerleştireceğiz: Yediğimiz şeyin helâl olmasına son derece dikkat edeceğiz. Çünkü, duası kabul olmuyor hadis-i şeriften anladığımızı göre... Ayet-i kerimede Allah bize helâl yemeyi, tayyib yemeyi emretmiştir; haram yemeyi uygun görmemiştir. Yâni tavsiye etmemiştir, yasaklamıştır.

(*Ve’sşkürû li’llâh*) “Allah’a şükredin!” Şükür nedir?.. Şükür, nimeti verene tâzim etmektir. Yâni, nimeti bana verdi diye, saygı göstermek ve bunu ifade etmektir. Sözle de olur, hareketle de olur. Yâni, kavlen de olur, fiilen de olur.

Bir insan suyu içtiği zaman, sıcak bir günde tam susadığı sırada içtiği zaman, “Yâ Rabbi, çok şükür!” der. Bu sözle şükürdür. Yemek yediği zaman, “El-hamdü lillâh... Yâ Rabbi bu nimetleri, türlü türlü meyvaları, tatlıları, etlileri verdin, yedirdin; sana çok şükür yâ Rabbi!” der. Tamam ama, esas şükür Cenâb-ı Hakk’ın nimetlerini yeyip, nimetlerini yediği Cenâb-ı Hakk’a itaat etmekle olur. İsyan ederse şükretmemiş olur.

Meselâ, Allah bir akıl kuvveti vermiş farz edelim. Onu şerre kullanırsa, tersine kullanmış oluyor. O zaman ne kadar, “Çok şükür yâ

Rabbi! Beni affet...” dese dahi kıymeti yok. Her azasını, her imkânını yaratılış gayesine uygun olarak kullanması gerekiyor.

Yiyecek, (ve’şükürû) ondan sonra şükredecek. (In küntüm iyyâhü ta’budûn.) “Eğer ona tapıyorsanız, Allah’ı tanıyorsanız, o zaman Allah’a şükredin!” Bu nimetleri yeyip de şükretmek mü’minlik alametidir. Onun için şart olarak, in eğer manasına geliyor. Demek ki mü’min insan, Cenâb-ı Hakk’a şükreder. Cenâb-ı Hakk’a hamd eder. Cenâb-ı Hakk’ın nimetlerini bilir ve ona göre hareket eder.

c. Haram Kılınan Yiyecekler

İkinci ayet-i kerime. Buyruluyor ki:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ
وَمَا أَهْلَ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَآغٍ وَلَا
عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

(البقرة: ۱۷۳)

(Innemâ harrame aleykümü’l-meytete ve’d-deme ve lahme’l-hinzîri ve mâ ühille bihî li-gayri’llâh, femeni’dturra gayra bâğin ve lâ àdin felâ isme aleyh, inna’llâhe gafûrun rahîm.) (Bakara, 2/173) (Innemâ) “Sadece, yalnızca...” Edât-ı tahsis derler; yâni bir şeyin özel bir kısmını kasdediyor. “Başka bir şey değil, sadece bu!” mânâsına edât-ı tahsis. İkinci âyet-i kerimeyi böyle kelime kelime açıklayalım, sonra kelimeleri toplarız:

(*Innemâ harrame aleyküm*) “Sadece bazı şeyleri size haram kıldı.” Her şeyi haram kılmadı Allah. Sadece neleri haram kıldı: (*El-meytete*) “Ölü etini haram kıldı. (*Ve’d-deme*) Kanı haram kıldı. (*Ve lahme’l-hinzîri*) Domuz etini haram kıldı. (*Ve mâ ühille bihî li- gayri’llâh*) Allah’tan gayrisi adına, nâmına kesileni, putlar için kesileni haram kıldı.” Bunları haram kıldı sadece...

O kadar geniş bir helâl yelpazemiz var ki, önümüzde sayılamayacak kadar çok helâller var; bazı şeyler haram... Haram şeyler azdır, haramlar azdır. Onların yapılmasında zarar olduğundan, yenilmesinde zarar olduğundan haram kılınmıştır. Ama maalesef insanlar giderler giderler, bu kadar helâllerden geçerler, geçerler, geçerler; haramları yerler, içerler. Bu da gafletten, cahillikten ve ahiretteki hesabı idrak edememekten, düşünmemekten, korkmamaktan; câhil cesur olduğundan alay edip, aldırmayıp, “Sen yemiyorsan, ver ben yiyeyim!” demesinden, küstahlığından...

(*Femeni’dturra*) Ama dünyada dikkat edilecek bir durum var. İnsanın başına çeşitli olaylar gelebilir. “Ama o kimse ki muzdar kaldı, sıkıştı, mecbur kaldı. (*Gayra bâğîn*) Bâgî olarak, taşkınlık yapıcı olarak değil de; (*ve lâ âdin*) hududu aşır mütecaviz olarak değil de, sıkıştığı için, mecbur kaldığı için, muzdar kaldığı için, iyice daraldığı için olursa, o kimse ki böyle daraldı; (*felâ isme aleyh*) o zaman bu sayılan şeylerden ölmeyecek kadar yerse, günah yoktur.” Çünkü iyice sıkışmış, daralmış, yemezse helâk olacak. Ondan dolayı, “Onlara günah yoktur.” buyruluyor.

(*Inna'llàhe gafûrun rahîm.*) “Hiç şüphesiz ki Allah-u Teâlâ Hazretleri emirlerini hikmetle veriyor. Çok mağfiret edicidir, çok merhametlidir, rahmedicidir, zulmedici değildir. Emirleri insanların lehinedir, faydasınadır.” El-hamdü lillâh, çok şükür...

Bu konularda biraz teferruatla, ayet-i kerimeleri verelim. Neleri haram kıldı? (*Innemâ*) Sadece neleri haram kıldı Allah-u Teâlâ Hazretleri?.. İyi şeyleri yememizi emretmişti. Kötü olduğu için ölü eti yemeyi haram kıldı. Onun arkasından, iyi şeyleri sıraladıktan sonra bu âyet-i kerime kötülerini beyan buyuruyor.

1. Ölü eti. Ne demek ölü eti?.. Canı çıkmış olan, kesilmeden, kurban edilmeden önce canı çıkmış olan, hayatı bitmiş olan hayvanın eti yenilmez. Meselâ, bir koyun dağda ölmüş; eti yenmez. Çünkü kesilmedi, kendi kendine ölmüş. Tıp da bunu kabul eder. Kim bilir neden ölmüştür, mutlaka mikropları vardır. Allah öyle eti yenmez buyuruyor.

2. Kan meselesine gelince; Arapların adetiymiş; kanı alırlarmış, pişirirlermiş, yerlermiş. Onu atmazlarmış. Onu da Cenâb-ı Hak haram kılmış oluyor.

3. Hıncır eti deniliyor. Burada hıncır eti sözü sadece eti haramdır da, meselâ yağı haram değildir mânâsına değil. Hıncırın her şeyi haramdır. Burada (*Zikrû'l-cüz', irâdetü'l-kül*) derler. Aslolan bir cüzü, belirgin olan bir parçayı söyleyip, bir maddenin, bir varlığın tamamını kasetmek gibi bir şey var.

Meselâ; “O zatın yüzü suyu hürmetine...” derler. Yüzü bir parçasıdır, kastedilen o zâtın kendisidir.

Şimdi bu ölü etinin yenmemesinin sebebi, öldüğü zaman necis olur. Necâset tayyib olmadığından, necis olduğundan yenmez. Fakat hadis-i şeriflerde belirtilmiştir ki, balık yenilir ve çekirge, çöl çekirgesi bunlar yenilir. Çünkü Buhârî ve Müslim’den başka tüm kitaplarda olan bir hadis-i şerif var burada. Tirmizî, hasen hadis demiş. Peygamber Efendimiz deniz konusunda buyurmuş ki:³

هُوَ الطُّهُورُ مَأْوَاهُ الْجِلُّ مَيْتَتَهُ

(د.ت.ن. عن أبي هريرة)

---

³ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.69, *Tahâreh* 1/41, no:83; Tirmizî, *Sünen*, c.I, s.100, no:69; Neseî, *Sünen*, c.I, s.50, no:59; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.136, no:386; İmam Mâlik, *Muvatta’* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.22, no:41; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.237, no:7232; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.201, no:729; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.58, no:111; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.IV, s.49, no:1243; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.237, no:491; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.7, no:1; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.36, no:13; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.122, no:1392; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.3, no:1; İbn-i Abdi’l-Ber, *el-İstîâb*, c.1, s.392; Ebû Hüreyre RA’dan.

İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.137, no:388; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.373, no:15054; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.58, no:112; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.IV, s.51, no:1244; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.240, no:500; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.34, no:3; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.II, s.186, no:1759; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.253, no:1127; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.IX, s.229; Câbir ibn-i Abdillâh RA’dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.240, no:499; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.35, no:6; Hz. Ali RA’dan.

(*Hüve't-tuhûru mâühû, el-hillu meytetühû.*)
“Suyu temizdir ve ölüsü de helâldir.”

Başka bir hadis-i şerif, Abdullah ibn-i Ebî Evfâ RA'dan rivâyet edilmiş. Buyuruyor ki:⁴

غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ
غَزَوَاتٍ أَوْ سِتًّا وَكُنَّا نَأْكُلُ الْجَرَادَ وَنَحْنُ مَعَهُ

(م.ت.ن.حم. عن عبد الله ابن أبي أوفى)

(*Gazevnâ mea rasûli'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem, seb'a gazevâtin ev sitten*) “Yedi veya altı sefer Peygamber Efendimiz'le savaşa gitmiştik. (*Ve künnâ ne'külü'l-cerâde ve nahnü meahû*) Bu seferlerde, onun yanında çekirge yerdik.”

Demek ki, çekirge ve balık hariç... Bu konuda bir de, balık eğer şişmiş, suda ölüp de suyun üstüne çıkmışsa; İmam-ı Azam Efendimiz, yenilmesinin mekruh olduğunu beyan buyurmuşlar.

---

⁴ Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1546, *Sayd ve'z-Zebâih* 34/8, no:1952; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.268, *Et'imeh*, no:1822; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.210, *Sayd ve'z-Zebâih*, no:4356; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.353, no:19135; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.126, no:2010; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.II, s.349, no:2198; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.IV, s.532, no:8672; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.144, no:24561; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IX, s.257, no:18772; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.242; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.186, s.526; Abdullah ibn-i Ebî Evfâ RA'dan.

Hazret-i Ali Efendimiz RA ve KV de: “Kendisi şişmiş, kokuşmuşsa, deniz hayvanını, yâni balığı da yeme!” diyor. İbn-i Abbas, Câbir ibn-i Abdullah böyle karar vermişler. Ama buna mukabil Ebû Eyyûb el-Ensârî, “Yenilebilir.” kanaatini vermiştir.

Demek ki, hadis-i şeriflerde zikredilmiş. Balık ve çekirge sürüler halinde bulunuyor, toplanıyor, yiyorlar. Ölülerden bunlar hariç, diğerleri yenmez. Öldü mü, pis olduğundan yenilmez.

Kan meselesinde alimler ittifak etmişlerdir ki, kan yenilmez. Kesilen hayvanlardan akan olsun, başka şekilde olsun, yenilmez.

Peygamber Efendimiz'den bir hadis-i şerif daha rivâyet ediliyor. Abdullah ibn-i Ömer RA rivayet ediyor. Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:⁵

أَحَلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ فَأَمَّا الْمَيْتَتَانِ
فَالْحُوتُ وَالْجَرَادُ وَأَمَّا الدَّمَانِ
فَالكَبِدُ وَالطَّحَالُ

(الشافعى، حم . ه . قط . عن ابن عمر)

---

⁵ İbn-i Mâce. *Sünen*, c.II, s.1102, no:3314; İmam Mâlik, *Muvatta'*, c.II, s.616, no:652; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.97, no:5723; Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.340, no:1569; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.IV, s.271, no:25; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.20, no:5627; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.254, no:1128; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.260, no:820; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.428, no:40972; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.II, s.11, no:833.

(*Uhilllet lenâ meytetâni ve demân: Feemme'l-meytetâni fe'l-hût, ve'l-cerâd; ve emme'd-demâni fe'l-kebid, ve't-tahhâl.*)

Bu hadis-i şerifte Efendimiz buyuruyor ki:

“—Bize Allah tarafından ölüden iki ölü ve kandan iki kan helâl kılınmıştır.” diyor. Sonra açıklıyor Peygamber Efendimiz: “Helâl kılınan iki ölü balık ile çekirgedir. Helâl kılınan kan da dalak ve karaciğerdir.” Bunlarda kan miktarı fazla olduğu halde, helâl olmuş oluyorlar.

Üçüncüsü, hıncır etinin yasaklanması... Ayet-i kerimede *lahmi'l-hıncır* diye geçiyor. Biz domuz diyoruz. Eski Türkçe'de *donguz* diye *kâfî nun* ile yazılırdı. Araplar hıncır diyorlar. Bu necistir ve haramdır. İhtilaf yoktur bu konuda.

Dördüncüsü de, (*ve mâ ühille bihî li-gayri'llâh*) “Allah'tan gayrı için kurban edilen hayvanların eti de yenmez. Bu *ihlâl-ehelle*, burada meçhul sigasıyla geçiyor; yüksek sesle bağırarak demekmiş. Araplar putlarına kurban kesecekleri zaman, yüksek sesle “Bu Lât içindir, Uzza içindir, Menât içindir!..” diye bangır bangır bağırırlarmış, ondan sonra keserlermiş. Kesileni böyle yüksek sesle ifade ederlermiş. İşte bu *ihlâl* kelimesi, o zaman kurban keserken sesi yükseltmek demekmiş Araplarda ama, sonradan kurban kesmek mânâsıyla kullanılmış.

(*Mâ ühille bihî li-gayri'llâh*) “Allah'tan gayriye böyle yüksek seslerle, bağırımlarla, onun adına kesiyoruz diyerek kesilen hayvanın eti haramdır.” Çünkü, İslâm tevhide, Allah'ın

varlığına, birliğine çok önem verir. Öyle bir put adına, Allah'tan gayrı bir varlık adına kestiği zaman, kabul olmaz. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin gazabı gelir. Öyle bir şeye müslümanlar yanaşmaz. Bu kötü bir şeyin engellenmesi için, âdetâ etini de yemeyin diye bir tavidir.

İslâm zaten, kendisi bir şeyin haram olduğunu söylediği zaman, o şeyin ortaya çıkmaması için her şeyi de şart koşar ve engel olarak ortaya koyar. Meselâ, içki haramdır. İçkinin imâlini, taşınmasını, sunulmasını, satılmasını hepsini haram kılmıştır. Çünkü, o merhalelerden geçirilince, içilme durumuna geliyor. Merhaleleri engelliyor.

Faiz haramdır İslâm'a göre. "Kâtipleri de, alan da, veren de, hepsi Allah'ın lânetine uğrar." diye hadis-i şerif var.

Zina haramdır. Zina haram olduğundan ve bu iş bakmakla başladığından, nâmahreme bakmak bile haramdır. İslâm engelliyor.

Allah'tan gayriye kesilmiş mahlûku da yemez müslümanlar, çünkü Allah yasaklamıştır. "Allah'tan gayriye kesileni Allah haram kıldı." diye bu ayet-i kerimede bildirdiğinden, yenmez.

Bunlar yenmez, öteki helâl şeyler yenir. Ama bu haram şeyler karşısında insan sıkışır, mecbur kalır, çaresiz kalırsa ne olacak?.. Bu çaresizlik tabii önemli bir şey. İslâm çaresizlik, sıkışma karşısında mâkul bir tavır takınıyor:⁶

الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ

(*Ed-darûrâtü tûbîhu'l-mahzûrât*) “Zaruretler mahzurlu şeyleri yapılabilir hale getirir, mubah kılar.”

İslâm'ın buna benzer kuralları var. Mecelle'de de var, fıkıh kitaplarında da geçer:⁷

الْأَمْرُ إِذَا ضَاقَ اتَّسَعَ

(*El-emru izâ dâka, ittessaa*) İş sıkıştığı zaman Cenâb-ı Hak bir imkân tanıyor, mâzeret kabul ediyor.

Muzdar kaldığı zaman ne demek?.. Bunun çeşitleri hakkında bilgi verelim. Üç şekilde, üç derecede, üç kısımda olabilir bu muzdar kalmak:

1. Ya zorlandı; birisi, “İlle bunu yiyeceksin, yemezsen öldürürüm!” dedi. Tabancayı çekti, şakağına dayadı, “Ye bunu!” diyor. Bu bir zorlama, ikrah hali deniliyor buna. Düşman inadına yapıyor. O zaman yer. Çünkü mecbur, sıkıştı.

2. Ya da açlıktandır. Karnı acıkmıştır, çöldedir, başka gıda kalmamıştır. O var, başka çaresi yok, onu yemese, ölecek!.. O da bir muzdarlık durumudur.

⁶ *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.628, no:1640.

⁷ *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye*, Kavâid-i Külliye, 18: Bir iş dıyk oldukça, müttesa' olur.

3. Ya da öyle fakirdir ki, başka bir şey bulamamış; yiyebilir. Bunun dışında, “Efendim ben sıkıştım, mecbur kaldım... vs.” gibi uyduruk mâzeretler kabul edilmez. Ciddî mâzeret olacak.

Ciddî mâzeretin müsaadesinin de hududu vardır. O nedir? (*Femeni'dturra gayra bâğîn*) “Kim muzdar kalırsa, bâğî olmadığı halde...”

Şimdi bu *bâğî* ne demek? Burada *ye*'si düşmüş. İsm-i fail sigası; *ye*'si vardı ama mecrur olduğu için *ye*'si düşer, *gayra bâğîn* olur. *Bâğî*; bağıyeden mânâsına geliyor; saldırgan isyankâr demek. *Bağy* fesad demek aslında; kötülük, fesad çıkartmak demek. *Bâğî* de, fesad çıkartan mânâsına, isyan eden mânâsına. Öyle fesadçı olarak, isyancı olarak, karşı gelici olarak değil de, işte fakirliğinden, çok açlığından veyahut muzdar olduğundan dolayı yiyebilir.

(*Ve lâ âdin*) Bu da *udvân*'dan geliyor. *Udvân*, düşmanlık demek. *Âdin*'de *ye* var ama, Arapça kurallarından dolayı *ye* düşmüş. *Âdî* de, *udvan* eden, zulmeden, düşmanlık eden demek. Bu da haddi aşmak, taşkınlık etmek mânâsına geliyor. İnsan ölmek için, bu yasaklanan şeylerden bir miktar yer. Yediği miktar sınırı geçecek kadar değil... Yâni, kendisini ayakta tutacak kadar yer, fazlasını yemez. O zaman günah yoktur.

(*Ve lâ isme aleyh*) “O zaman, böyle sıkışık durumda yiyen kimseye, bir günah yazılmaz.”

Eskiden birisi –tam da iyi hatırlayamayacağım da isimleriyle– ailece yemek yiyorlarmış. Birisi gelmiş ama, onu sofraya çağırmamışlar. O da şaşırılmış; “Hem yemek yiyorlar, hem de beni davet etmiyorlar.” diye üzülmüş, kızmış biraz. Sonunda da söylemiş.

Demişler ki:

“–Biz bunu yeriz, bize helâl ama, sana helâl değil! Ondan sana sunmadık ikram etmedik.” demişler.

“–O ne demek?” demiş.

Bilmece haydi düşünün, nasıl olabilir?

“–Çünkü biz aç kaldık, fakiriz, açız; ölü etini pişirdik, yiyoruz. Bize Allah günah yazmaz. Ama sen zenginsin, bunu yeme müsaadesine sahip değilsin! Onun için çağırmadık.” demişler.

Evliyaullahın, güzel, mübarek insanların halleriyle ilgili böyle bir fıkra, böyle bir kıssa da var.

(*Inna'llâhe gafûrun rahîm.*) “Cenâb-ı Hak Teâlâ, Rabbimiz, Rabbü'l-âlemîn Gafûr'dur, afv ü mağfiret edicidir; ve Rahîm'dir, çok merhamet edicidir, rahmeti geniştir. Kullarına lütfuyla rahmetiyle muamele eder. Yâni günah yazmaz; çünkü Gafûr'dur, Rahîm'dir affedicidir.

Tabii Cenâb-ı Hak Gafûrluğu, Rahîmliđi dolayısıyla çeşitli zamanlarda, çeşitli şekillerde, başka sebeplerle, başka zamanlarda günah işleyenleri de affediyor; o da ayrı. Rahmetinin hududu yok.

Allah-u Teâlâ Hazretleri hiç şüphesiz çok mağfiret edicidir, çok merhametlidir. *Gafûr*'dur, *Rahîm*'dir. *Gaffârü'z-zünûb*'dur, *Settârü'l-uyûb*'dur. *Afüvvün Kerîm*'dir. *Ekremü'l-ekremîn*'dir, Erhamü'r-râhimîn'dir.

Biz de kulluğu yapmakta çok eksikli, kusurluyuz. Hatalarımız her zaman oluyor. İyi niyetle, iyi kulluk yapmak isterken de hata ediyoruz. Bazen de müslümanlar iyi niyetini kaybedebiliyorlar.

Her hâl ü kârda, bilerek bilmeyerek işlediğimiz hatalarımızın mâzeretini, tevbesini Rabbimiz kabul etsin... Hepimizi afv ü mağfiret eylesin... Bizi helâl rızıklarla beslesin... Çünkü feyzyâb olmanın, Allah'ın sevgili kulu olmanın ve duaların kabul olmasının şartı helâl rızıktır, güzel rızıktır, tayyib, hoş rızıktır. Haramların her çeşidinden korusun... Haramlar çok değildir. Az haramlara tamah edip de, Cenâb-ı Hakk'ın kahrına, gazabına uğramaya lüzum yoktur.

Allah-u Teâlâ hepimizi güzel müslümanlar eylesin, basîretli eylesin... Tabii, yaşadığımız yerlerde, çevremizde çeşitli tehlikeler karşımıza gelebilir. Hele yurt dışında yaşayan kardeşlerimizin, İslâm ülkeleri olmayan yerlerde yaşayan kardeşlerimizin, gıdalarında haramlar olabilir. Onlara çok dikkat etmeli, helâl yemeye özen göstermeli, büyük titizlik göstermeli ki, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine nâil olunsun!..

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizleri korusun... Her yönden hayırlara erdiresin... Allah hepinizden razı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

13. 06. 2000 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

